

УДК 343.238.5

С. А. Сілаеў

*старшы выкладчык кафедры крымінальнага права і крыміналогіі
Кемераўскага дзяржаўнага ўніверсітэта (Расія)*

АБ СФЕРЫ ПРЫМЯНЕННЯ ЮРЫДЫЧНАЙ КАНСТРУКЦЫІ ПРАЦЯГЛАГА ЗЛАЧЫНСТВА

Перыяд канца XX — пачатку XXI стст. з’яўляецца даволі супярэчлівым у плане развіцця юрыдычнай канструкцыі працяглага злачынства (*delictum continuatum*): калі ў Нямеччыне, Аўстрыі і Швейцарыі дадзены інстытут амаль поўнаасцю адмірае, у краінах Усходняй Еўропы назіраецца тэндэнцыя яго заканадаўчага замацавання і ўдасканалення. Пры гэтым сфера дзеяння правіл аб працяглым злачынстве вызначаецца як пануючымі ў прававой дактрыне той ці іншай краіны тэарэтычнымі ўяўленнямі аб дадзенай з’яве, так і палітычнымі прыярытэтамі канкрэтнай дзяржавы (ці, дакладней кажучы, яе кіруючых эліт) у дадзены канкрэтны момант.

Расія і Беларусь у гэтых адносінах стаяць асобна: з аднаго боку, інстытут працяглага злачынства дагэтуль не атрымаў у нас заканадаўчага афармлення; з іншага боку, ён, як і раней, даволі шырока запатрабаваны правапрымяняльнай практыкай і паслядоўна санкцыянуецца найвышэйшымі судовымі органамі як у рашэннях па канкрэтных справах, так і праз адпаведныя кіраўнічыя тлумачэнні.

Як і ў савецкія гады, большасць працяглых злачынстваў, што сустракаюцца на практыцы, — гэта раскраданні. Нягледзячы на несціханыя спрэчкі наконт крытэрыяў, якія б дазвалялі кваліфікаваць шэраг раскраданняў як адзінае працяглае злачынства, амаль ніхто з айчынных тэарэтыкаў не бярэ пад сумненне прынцыповую дастасавальнасць дадзенай юрыдычнай канструкцыі да гэтай групы злачынстваў супроць уласнасці. Тое ж самае можна сказаць і аб вымагальніцтве як карыслівым пасяганні на маёмасныя адносіны, што хоць афіцыйна і не залічваецца да раскраданняў, але ўшчыльную прымыкае да іх. Пры гэтым на кваліфікацыю маёмасных злачынстваў як працяглых не ўплывае двухаб’ектны характар некаторых з іх, паколькі ў нашым крымінальным праве накіраванасць злачынства супраць “найвышэйшых нематэрыяльных каштоўнасцяў” не разглядаецца як перашкода для прымянення правіл аб працяглым злачынстве, як гэта мае месца, напрыклад, у Харватыі, дзе лічыцца, што дадзены інстытут не дазваляе “належным чынам ахапіць сукупную няпраўду” шэрагу пасяганняў на асобу і, адпаведна, забяспечыць прававую ахову жыцця, здароўя, цялеснай і палавой недатыкальнасці, асабістай свабоды і іншых фундаментальных людскіх правоў [1, с. 78].

У Расіі і Беларусі аналагічнай забароны няма, таму тэарэтычна і практычна магчымыя выпадкі працяглага прычынення шкоды здароўю рознай ступені цяжкасці, працяглага згвалтавання і працяглых гвалтоўных дзеянняў сек-

суальнага характару, працяглага паклёпу, працяглых парушэнняў выбарчых правоў, недатыкальнасці жылля і прыватнага жыцця. Нярэдка працяглымі злачынствамі прызнаюцца шматэпізодныя парушэнні аўтарскіх і сумежных правоў, якія хоць і з'яўляюцца па сваёй сутнасці гаспадарчымі злачынствамі (такімі самымі, як незаконнае выкарыстоўванне сродкаў індывідуалізацыі тавараў ды паслуг), але фармальна лічацца злачынствамі супроць канстытуцыйных правоў і свабодаў чалавека і грамадзяніна. І хоць юрыдычная канструкцыя працяглага злачынства была ў Расіі ў значнай ступені дэфармаваная экстэнсіўным тлумачэннем такой кваліфікуючай прыкметы, як учыненне злачынства ў адносінах да дзвюх ці больш асоб, агульны прынцып застаўся непарушным: шэраг пасяганняў на адну і тую асобу можа быць (пры наяўнасці адзінага намеру) кваліфікаваны як адно злачынства.

У гэтай сувязі трэба адзначыць непрымальнасць пазіцыі П. С. Яні, які лічыць, быццам ні пры якіх абставінах не можа быць працяглым злачынствам незаконнае правядзенне абарту [2, с. 32]. Гэтае сцвярджэнне здаецца неабгрунтавана катэгарычным. Па-першае, у ім ігнаруецца такая разнавіднасць працяглага злачынства, як паўтарэнне замаху. Па-другое, аўтар, відавочна, зыходзіць з памылковага ўяўлення, быццам дадзенае злачынства лічыцца скончаным з моманту фактычнага перапынення цяжарнасці. Нягледзячы на тое, што падобныя думкі ўсё шырэй распаўсюджваюцца ў расійскай навукова-практычнай і навучальнай літаратуры, мы ўсё ж лічым за адзіна правільную трактоўку крымінальнага абарту як складу пастаўлення ў небяспеку, якую грунтоўна аргументаваў і паслядоўна адстойваў І. І. Гарэлік [3, с. 152–171]. Адсюль выцякае, што злачынства, прадугледжанае арт. 123 КК РФ (арт. 156 КК РФ), хай і ў рэдкіх выпадках, але можа быць працяглым, калі плодавыгнанне ажыццяўляецца спосабамі, не прынятымі ў медыцынскай практыцы (спрынцоўкай з рознымі растворамі, перацягваннем жывата цяжарнай, нанясеннем пабояў і да т. п.).

Вядомыя нашай судовай практыцы працяглыя злачынствы ў сферы гаспадарчай дзейнасці (набыццё, збыт і легалізацыя маёмасці, здабытай злачынным шляхам; незаконнае атрыманне крэдыту; фальшываманецтва; кантрабанда і г. д.), працяглыя службовыя злачынствы (перш за ўсё хабарніцтва), злачынствы супроць здароўя насельніцтва (асабліва звязаныя з незаконным абарачэннем наркатычных сродкаў і псіхатропных рэчываў), злачынствы супроць правасуддзя (працяглае лжэсведчанне і лжэданосніцтва) і парадку кіравання працяглае выкарыстоўванне падрабленых дакументаў, працяглае самаўпраўства і працяглае незаконнае перасячэнне Дзяржаўнай мяжы).

Не бачым мы падстаў і для выключэння са сферы дзеяння правіл аб працяглым злачынстве пасяганняў на грамадскую бяспеку — ці гэта хуліганства або вандалізм, ці незаконнае абарачэнне зброі, ці нават тэрарызм. Наўрад ці можна пагадзіцца са сцвярджэннем, быццам тэрарыстычны акт “па самой сваёй прыродзе” не дапускае прымянення да яго канструкцыі працяглага злачынства [4, с. 302]: калі шэраг выбухаў, падпалаў або іншых агульнане-

бяспечных дзеянняў маюць адзіную канкрэтызаваную мэту, у наяўнасці адзіны працяглы тэракт.

Беручы пад увагу тое, што неасцярожныя злачынствы складаюць даволі малую частку ў агульнай структуры злачыннасці, трэба прызнаць, што пытанне аб дастасавальнасці да іх аналізаванай юрыдычнай канструкцыі з'яўляецца хутчэй адцягнена акадэмічным, чым канкрэтна-практычным. За апошнія тры дзясяцігоддзі ў спецыяльнай літаратуры не прыведзена ніводнага “жывога” прыкладу неасцярожнага працяглага злачынства. Так ці інакш, мы не бачым прычын для прыцыпова адмоўнага адказу на гэтае пытанне і згодны з А. М. Ораздурдыевым, які лічыць спецыфічнай рысай неасцярожнага працяглага злачынства наяўнасць папярэдняй “недаравальнай” памылкі, што абумоўлівае ўсе наступныя неаднаразовыя ўздзеянні віноўніка на прадмет ягонай дзейнасці і зводзіцца або да адсутнасці ўсведамлення грамадска небяспечнага характару дзеянняў, якія ўчыняюцца (пры злачыннай нядбайнасці), або да памылковага выбару шляхоў і сродкаў прадухілення іхніх грамадска небяспечных вынікаў (пры злачыннай саманадзейнасці). Пры гэтым сам вінаваты на працягу ўсяго перыяду ўчынення гэтых дзеянняў не ўсведамляе памылковасці свайго рашэння, а наадварот, лічыць, што робіць правільна [5, с. 101].

Такім чынам, канструкцыя працяглага злачынства прыцыпова недаста-соўная толькі да т. зв. дэліктаў займання, само заканадаўчае апісанне якіх прадугледжвае наяўнасць шэрагу аднародных дзеянняў [4, с. 302]. Ва ўсіх астатніх выпадках працяглае злачынства як своеасаблівае выключэнне з правіл аб рэальнай тоеснай сукупнасці (паўторнасці) з'яўляецца цалкам магчымым.

Спіс асноўных крыніц

1. Komentar Kaznenog zakona i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva / K. Turkovic [i dr.]. – Zagreb : Narodne novine, 2013. – XXVIII, 612 str.
2. Яни, П. С. Продолжаемое преступление / П. С. Яни // Законность. – 2003. – № 1. – С. 32–33.
3. Горелик, И.И. Квалификация преступлений, опасных для жизни и здоровья / И. И. Горелик. – Минск : Вышэйшая школа, 1973. – 318 с.
4. Стојановић, З. Коментар Кривичног законика / З. Стојановић. — 6-е изм. и доп. изд. — Београд : Службени гласник, 2017. — 1214 с.
5. Ораздурдыев, А. М. Социально-психологическая природа неосторожного продолжаемого преступления / А. М. Ораздурдыев // Проблемы борьбы с преступностью и пути развития уголовного законодательства. – Свердловск : Изд-во Свердл. юрид. ин-та, 1984. — С. 100–105.